

Vroeger excerceerden hier de militairen

Zes torens: op de plaats ... rust

Een doordacht stedenbouwkundig plan, zes enthousiaste buitenlandse architecten en goede afspraken over de uitgangspunten. Ziedaar de ingrediënten voor een uniek woningbouwplan, dat tot stand kwam onder leiding van Hans van Beek van Atelier PRO, de zevende architect dus én de bindende factor.

Vanaf de Singelgracht

Variaties op één thema, uitgewerkt door zes buitenlandse architecten, onder leiding van Atelier PRO. Behalve de zes torens omvat de nieuwbouw ook nog drie 'blokken' met lagere bebouwing. Links op de foto is nog juist de Oranje-Nassau kazerne zichtbaar, waarin architectenburo Van Stigt nieuwe woningen en bedrijven ontwierp.

De zes architecten waren op de open dag ronduit verbaasd dat er met zo weinig inspanning van hun kant, uiteindelijk zo'n fraai complex was ontstaan', vertelt Hans van Beek, 'een van hen offerde zelfs om vaker op deze manier te werken. Maar ik denk zelf dat een dergelijke werkwijze, met zes zo verschillende architecten, niet per definitie voldoende garantie biedt voor kwaliteit. Er zijn andere voorbeelden, zoals het Brainpark in Rotterdam, waar de diversiteit afbreuk doet aan het geheel'.

Eenheid in verscheidenheid

Dat er, ondanks de verscheidenheid in de ontwerpen, toch een eenheid in het plan is ontstaan, is de verdienste van PRO. Het begon allemaal met een week 'workshoppen' in juli 1988, waar onder leiding van Hans van Beek en Wolter Nuis zes buitenlandse architecten elk een toren ontwierpen.

'Van tevoren hadden we ze een 'half voorlopig ontwerp' en een aantal uitgangspunten opgestuurd. De torens waren op een driebeukig stramien verkaveld met de ontsluiting in het midden en

per woonlaag zouden 2 tot 2,5 woning gerealiseerd moeten worden, afhankelijk van de financieringscategorie. We hadden verwacht dat ze van tevoren al wat op papier hadden, maar dat was niet gebeurd. We zijn dus de week begonnen met per toren een architect aan te wijzen. Dat bleek voor de meesten zeer stimulerend, het werd meteen minder abstract'.

Eén van de aspecten waar de architecten mee te maken kregen, was dat de torens nadrukkelijk onderdeel uitmaken van een stedenbouwkundig plan voor in

Koji Yagi (Japan)

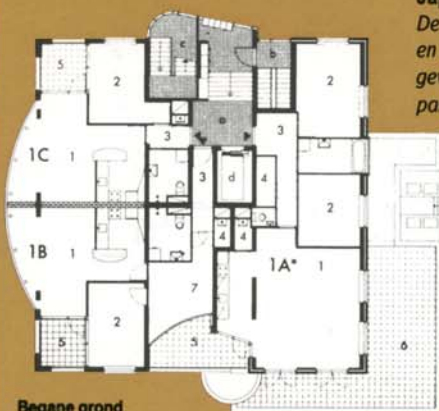
Opvallend is de wijze waarop in de toren-indeling rekening is gehouden met de oriëntatie ten opzichte van de zon, met name in de woning die het slechtst gelegen is: de situering en vorm van het balkon in de gevel aan de gracht maken deze woning 'zonzoekend'. De scheidingswand tussen balkon en de aangrenzende woning is uitgevoerd in glazen bouwstenen, wat ook in de kleinere woning - aldus Hans van Beek - tot een mooie ruimte (eethal) en goeie oplossing leidt. De lotusbloem is een grapje dat echter ook een functie heeft: in de steel zijn de hemelwaterafvoeren van de balkons opgenomen.

Alle torens zijn gemetseld, behalve een deel van deze toren, dat is bepleisterd om de beëindiging van de torenreeks te accentueren. De steel van de lotusbloem scheidt deze beide gedeelten. Hiermee wordt tevens de Japanse dualiteit gesymboliseerd.

De spiegelende glazen zuidwest gevel, op de kop van de reeks torens, is ook op een bijzondere wijze uitgewerkt. Hans van Beek: 'Koji Yagi hechtte veel waarde aan de vlakverdeling met kleine open en gesloten vlakken. Maar als je dit op de 'traditionele' manier wilt uitvoeren, is dat een kostbare zaak: je betaalt niet alleen voor het totale (dubbel)glasoppervlak, maar ook per vlak. We hebben de detaillering wat aangepast. De gevel bestaat in feite uit langere verticale stroken, waarbij met de toevoeging van losse elementen als horizontale regels vóór het glas toch het effect van de opdeling ontstond'.

In totaal bevinden zich in deze toren 23 appartementen: 9 tweekamerwoningen, 8 driekamerwoningen en 6 vierkamerwoningen.

Japanse dualiteit
De deels gepleisterde en deels gemetselde gevel toont de Japanse dualiteit.

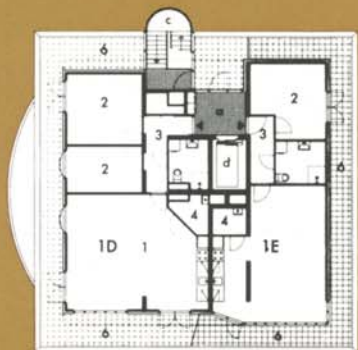

Begane grond

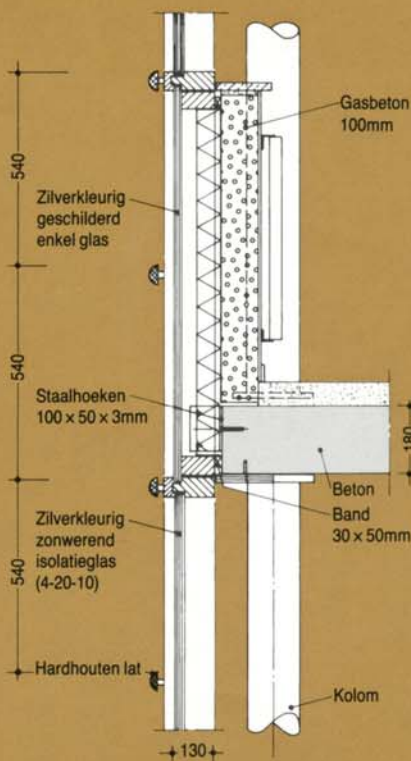
- 1 = Woonkamer
- 2 = Slaapkamer
- 3 = Hal
- 4 = Berging
- 5 = Loggia
- 6 = Terras
- 7 = Eetkamer

Verdieping 1 t/m 6

Verdieping 7

Kolommen

De uitkragende vloeren worden ondersteund door ronde stalen kolommen 140 x 8, gevuld met beton.

Spiegelgevel

Achter de spiegelende glazen zuidwest gevel op de kop van de reeks torens bevinden zich twee appartementen, die eventueel onderling verbonden kunnen worden.

In detail

Op afstand lijkt het alsof de kopgevel uit allemaal kleine vlakjes bestaat. Wie dichterbij komt, ziet dat de horizontale regels voor een deel vóór het glas geplaatst zijn.

Zongericht

Het terras van de woningen rechts ligt vóór de eethal van de woningen links; tussen terras en eethal zijn gebogen - glazen - scheidingswanden aangebracht.

Alexandros Tombazis (Griekenland)

Voor deze toren deed de ontwerper onmiskenbaar inspiratie op bij de Amsterdamse grachtenpanden, wat vooral zichtbaar is in de timpaan op het dak (ook een verwijzing naar de kazerne).

Hans van Beek: 'De loggia's op de hoeken zijn een poging om de toren slanker te laten lijken door de loggia's op de hoeken. In werkelijkheid krijgen die loggia's juist méér aandacht, waardoor ze hun neutraliteit verliezen. Maar ook de serres in het midden, in het iets terugliggende deel, zijn belangrijk in het beeld'.

Voor deze toren - als hoektoren in de laagbouw - is gekozen de pasmaat van de aansluitende laagbouw aan de onderste woningen in de toren toe te delen. Daardoor hebben deze wonin-

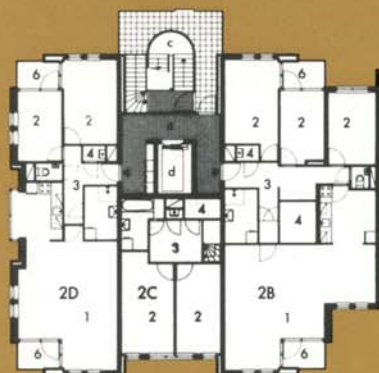
gen, die in de plattegrond het slechtst op de zon zijn georiënteerd, toch de mogelijkheid aan de achterzijde over het binnen-gebied te kijken. Bovendien ontstaat een zeer ruimtelijk effect door de lange zichtlijnen in de gecombineerde woonkamer met open keuken.

De architect besteedde veel aandacht aan de ramen, balkons en serres. Alle flatappartementen hebben bij voorbeeld twee balkons, de maisonnettes veelal balkon én serre en de grootste appartementen (op de bovenste verdieping) twee ruime terrassen. In totaal bevat deze toren 19 woningen: 1 tweeka-merwoning, 13 driekamerwoningen en 5 vierkamerwoningen.

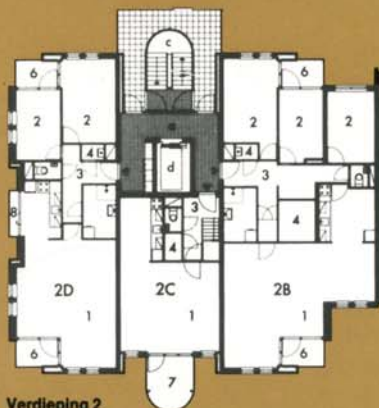
Hoekloggia's

De opzet was deze toren slanker te doen lijken door de loggia's op de hoeken.

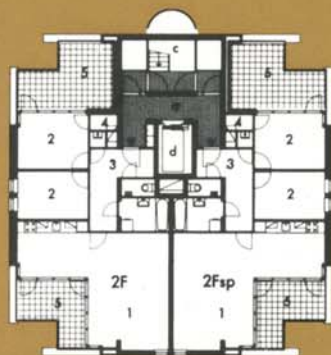
- 1 = Woonkamer
- 2 = Slaapkamer
- 3 = Hal
- 4 = Berging
- 5 = Terras
- 6 = Loggia
- 7 = Serre

Verdieping 1

Verdieping 2

Verdieping 7

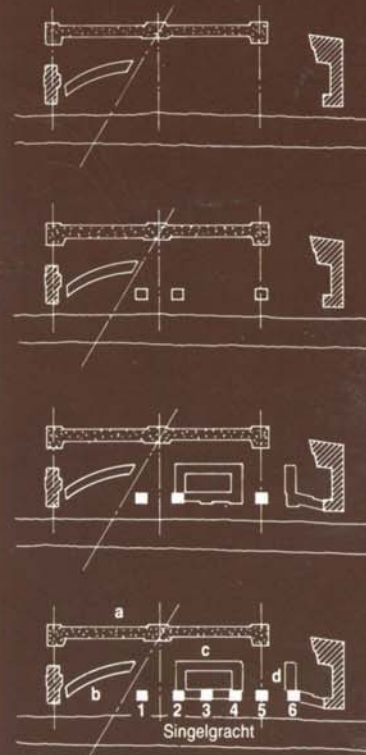

Buitenruimten

Het timpaan op het dak verwijst niet alleen naar de kazerne, maar is ook een 'knipoog' van de Griekse ontwerper. Alle appartementen hebben zowel vóór als achter een balkon; de maisonnettes daartussen hebben soms een balkon én een serre.

Een nieuw stedelijk gebied

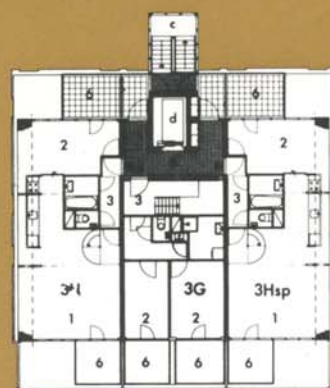
Uitgangspunt voor het totale gebied vormde een plan met een grote samenhang, maar ook met veel afwisseling. Hans van Beek: 'We vonden het enorm belangrijk dat het kazernegebouw vanaf de overkant van het water goed zichtbaar blijft. Zo ontstond de vorm van het boogblok, waardoor vanaf het Tropenmuseum vrij zicht blijft op het centrale deel van de kazerne, en omgekeerd natuurlijk'. 'Daarna hebben we de ernstige klassieke symmetrie van de kazerne beantwoord met onze symmetrie-met-een-knipoog. Zo herken je in ons plan ook duidelijk de centrale symmetrie-as, die wordt benadrukt door twee torens. Maar die torens zijn niet gelijk. De rechter toren hoort bij het carré - het gesloten bouwblok - de linker toren staat alleen. Diezelfde symmetrie-met-een-knipoog zie je in de verhouding tussen het boogblok en carréblok, en tussen het bestaande bureelgebouw aan de Kazerne-straat en de markante toren 5'. 'Ons volgende idee bestond uit een reeks van zes torens. We besloten om deze torens - in hoofdopzet gelijk - verschillend uit te werken. In feite is dat een traditionele Amsterdamse aanpak'.

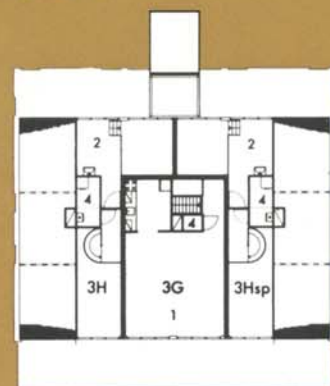
- a = Kazernegebouw
- b = Boogblok
- c = Carréblok
- d = Zeebergerdijkblok
- 1, 2, ... = Torens

Verdieping 3

Verdieping 7

Verdieping 8

Hightech

De Franse architect van deze toren werkte onder andere aan het Centre Pompidou.

- 1 = Woonkamer
- 2 = Slaapkamer
- 3 = Hal
- 4 = Berging
- 5 = Serre
- 6 = Terras

Cuno Brullman (Frankrijk)

Uitgangspunt bij de indeling van de woningen van deze toren - die aan twee zijden aansluit op de laagbouw - is de open plattgrond met de compacte sanitaire kern. De gevels met de balkons en serres

en de halfronde dakconstructie doen wat high-tech aan (de architect werkte in Parijs onder andere aan het beroemde Centre Pompidou). 'Oorspronkelijk was het de bedoeling dezelfde constructie

ook aan de achterzijde te realiseren, maar dit is er uit bezuinigd', aldus Hans van Beek, 'bijzonder is de wijze waarop de voorgevel is gedetailleerd. Aanvankelijk was het idee de balkons als prefab platen in de staalconstructie op te nemen, om het geheel nog meer high-tech te laten lijken. Uiteindelijk - alweer vanwege bezuinigingen - zijn het doorgaande vloerplaten geworden'. Cuno Brullman: 'Ons experiment tijdens de workshop ging niet veel verder dan de grote lijnen van het plan en we moes-

Uitwerking

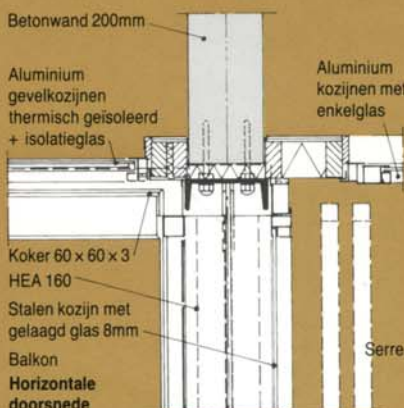
Het speciale raster zorgt voor plaatselijk dubbele maten, waarin zowel serres als balkons zijn gesitueerd.

ten alle detailleringen overlaten aan Atelier PRO. Ik vond dit zeer frustrerend omdat in mijn ontwerpen de details even belangrijk zijn als het totale ontwerp. De kwaliteit van een gebouw wordt mijns inziens bepaald door de materiaalkeuze en het ontwerp van de details. Maar gelukkig kwam de denkwijze van PRO zeer dicht bij die van mij'.

In de 'Franse' toren zijn 20 woningen gesitueerd: 16 driekamerwoningen (waarvan 3 met ruimte onder de halfronde kap) en 4 vierkamerwoningen. Deze grotere woningen bevinden zich op de begane grond en eerste verdieping, waar de pasmaten uit de aansluitende laagbouw zijn toegevoegd aan de toren. Deze delen liggen echter in de gevels terug, zodat de toren toch wordt losgehouden van de aansluitende laagbouw.

Open serre

De serres kunnen helemaal bij de woonkamer getrokken worden door middel van driedubbele glazen vouwdeuren. Ter plaatse van de woningscheidingen is matglas toegepast.

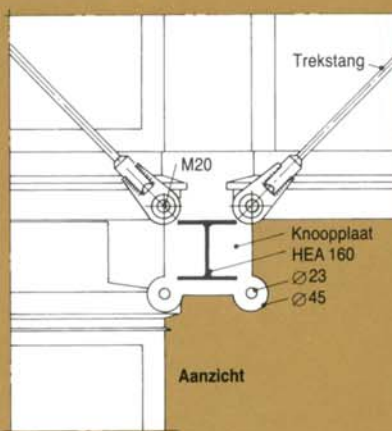
Trekstang $\varnothing 25$ staal verzinkt + gecoat

Stalen kolom $\varnothing 193,7 \times 8$

HEA 160

Knoopplaat $t = 12\text{mm}$

Doorsnede

Aanzicht

In detail

Ter plaatse van de balkons zijn stalen balkonhekken met geperforeerde aluminium platen toegepast; de serres bestaan uit stalen kozijnen met gelaagd glas, waarbij voor de borstweringen gekleurde folie is aangebracht.

Patrick Pinnell (USA)

In een poging verre en onverwachtse uitzichten te creëren, besteedde ook de ontwerper van deze toren veel aandacht aan ramen en balkons. Dit resulteerde in grote hoekramen en balkons, die als het ware dwars op de gevel zijn geplaatst. De v r uitstekende aangehangen balkons zorgen ervoor dat de bewoners 'even weg' zijn van huis, maar - geeft Hans van Beek toe - 'je hebt er als bewoner ook weinig privacy'.

De toren vormt tevens weer - evenals de Griekse toren - de hoek van de carr vorige laagbouw. Hieronder bevindt zich tevens de entree tot de parkeergarage (114 parkeerplaatsen) onder het binnenterein van het blok. De aansluitende laagbouw dwars op de toren is

ten opzichte van de toren naar voren gesitueerd, waarbij de ook de woningen in de toren aan deze zijde extra ruimte kregen toebedeeld. Bijzonder is ook nog dat de lift in de toren bovendien wordt gebruikt als ontsluiting van de laagbouw woningen op de vijfde verdieping via een galerij aan de achterzijde.

De toren is voorts vrij traditioneel van opzet met een Frank Lord Right-achtige dakbeëindiging met een flauwe helling, die echter op korte afstand nauwelijks zichtbaar is. In de toren zijn 20 sociale huurwoningen ondergebracht: 1 tweekamerwoning, 9 driekamerwoningen (waarvan 4 maisonnette-woningen) en 10 vierkamerwoningen.

totaal 350 woningen. Sommige torens staan daarbij vrij, andere vormen een onderdeel van  f zijn geïntegreerd in een laagbouwblok. Wat voor de architecten van deze laatste torens een aantal extra problemen meebracht: Alle torens zijn verkaveld op een stramien van 5,40 m. Daarbij ontstonden tussen de torens en laagbouw 'pasmaten', die soms aan de toren, soms aan de laagbouw zijn 'toebedeeld', afhankelijk van de situatie.

Typisch Amsterdams

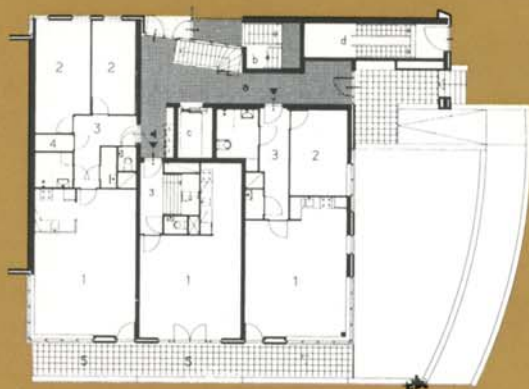
Belangrijk uitgangspunt was ook dat er nadrukkelijk een 'stukje stad' ontworpen diende te worden, aansluitend bij de plek en daar iets aan toevoegend. De verschillende uitwerkingen van de - in principe gelijke - torens sluit nauw aan bij de karakteristiek van de Amsterdamse grachtenwanden: stedenbouwkundig in een keurslijf (door de grachten), maar toch met een enorme variatie.

'Behalve dat de verkaveling en de hoogtes van de torens vast lagen, werden er gemeenschappelijk nog een aantal uitgangspunten 'geadopteerd': er zou onder andere dezelfde steen toegepast worden, witte kozijnen en de dakrichtingen zouden gelijk - loodrecht op het water - moeten liggen', aldus Hans van Beek, 'daarnaast werd afgesproken dat zoveel mogelijk de basisdetails van PRO toegepast zouden worden'.

Uitwerking plannen

Na de week samenwerking wachtte Atelier PRO een omvangrijke klus. In de workshop waren al wel verschillende ideeën bijgesteld (bij voorbeeld die strijdig waren met de Nederlandse voorschriften), maar de plannen moesten ook nog financieel haalbaar zijn. Van Beek: 'Dat betekende toch dat een aantal wijzigingen doorgevoerd moesten worden. Het hoorde bij de afspraak, dat PRO de verdere uitwerking zou doen, zonder afbreuk te doen aan de essentie van het ontwerp. In het begin hebben we dan ook de opmerkingen verwerkt en opgestuurd, m t het verzoek hun ontwerp aan te passen'.

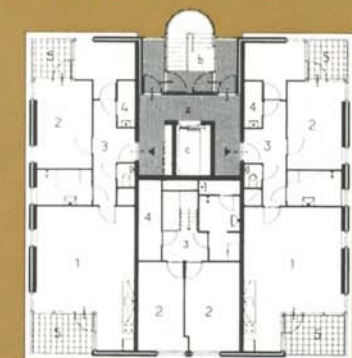
Maar daar kwam niets van terecht: 'De zes zaten na die week weer in hun eigen drukke omgeving en hadden letterlijk  n figuurlijk afstand genomen van hun ontwerp. Toen hebben we het op een andere manier aangepakt: we hebben ze onze suggesties voor wijzigingen opgestuurd met de vraag of ze het daarmee eens waren. Dat werkte prima. Wel hebben we ze gevraagd naar hun specifieke wensen ten aanzien van de detaillering. Met de Franse en Deense architect hebben we bovendien in direct contact de

Begane grond

Verdieping 1

Verdieping 7

- 1 = Woonkamer
- 2 = Slaapkamer
- 3 = Hal
- 4 = Berging
- 5 = Balkon/terras

Weg van huis

Het idee achter de ver uitkragende balkons is dat de bewoners even 'weg van huis' kunnen zijn. Op de lagere verdieping zijn de balkons in de voorgevel geplaatst; op de hogere verdiepingen in de zijgevels.

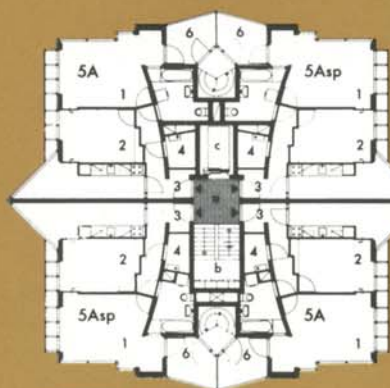

TAGE Lyneborg (Denemarken)

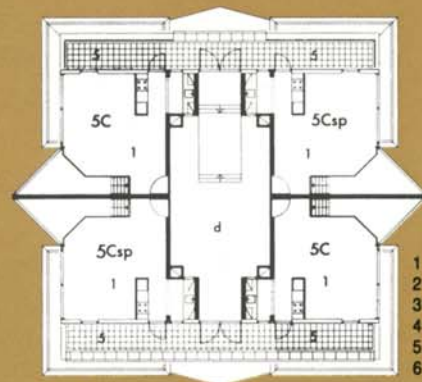
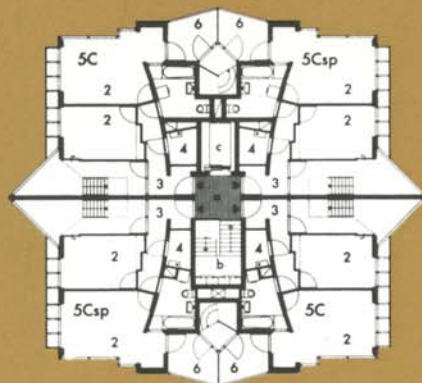
Doordat deze - ook weer - vrijstaande toren een woonlaag hoger is en bovendien voorzien is van een zeer markante dakbeëindiging, vormt deze toren het eigenlijke herkenningspunt van het totale plan. Het glazen scherm en de hoge glazen punt zijn echter niet alleen architectonische maar ook functionele elementen. Achter het glazen scherm bevindt zich een groot dakterras; via de de glazen punt wordt een grote gemeenschappelijke ruimte verlicht, die midden tussen de woonkamers van de hoogste woningen ligt.

In alle vier torengelven spelen schuine lijnen een belangrijke rol, zowel in de horizontale als in de verticale doorsnede. De schuine lijnen in de horizontale doorsnede (plattegronden) zorgen ervoor dat bewoners vanuit de keukens of vanaf het balkon langs de gevels kunnen kijken. In verticale zin zijn de schuin geplaatste raamstroken geïnspireerd door de architectuur van de Amsterdamse School uit de jaren '20. Om het vrijstaande van deze toren nog meer te benadrukken, zijn de dichte gevels afgewerkt met pleisterwerk.

Oorspronkelijk bevatte elke woonlaag twee grote appartementen. Dit bleek echter niet haalbaar en de twee appartementen werden opgesplitst in vier woningen, behalve op de zesde verdieping. Kenmerkend in de woningplattegronden zijn de gebogen wanden. Zogenaamde scheepsdeuren zorgen bovendien voor de continuïteit van deze wanden. In de toren zijn 30 koopwoningen ondergebracht: 20 tweekamerwoningen en 10 driekamerwoningen. De vier maisonnettes met woonkamer op de hoogste verdieping hebben een gezamenlijk gebruik van het 'glazen huis' op het dak.

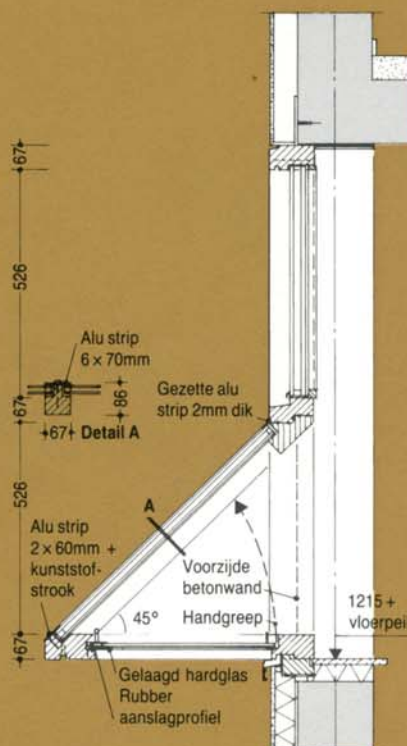
Verdieping 2 t/m 5

Verdieping 8

Eéntje hoger

Onder de speciale dakvorm, achter het vooroverhellende scherm, bevindt zich bij deze toren - afwijkend van de andere torens - nog een extra verdieping.

In detail

De deels speciaal vormgegeven ramen in de zijgevels lopen ook voor de gesloten gevel door. In het horizontale deel van het - echte - raam zijn een of twee valramen aangebracht, afhankelijk van de raambreedte.

Amsterdamse school

De vormgeving van de ramen in de zijgevels is geïnspireerd op de Amsterdamse school-architectuur uit de jaren '20. De schuine gevel ter plaatse van de keukens (rechts op de foto) bestaat geheel uit glas; voor het onderste deel is dubbelglas toegepast met spiegel-draadglas als buitenblad.

- 1 = Woonkamer
- 2 = Slaapkamer
- 3 = Hal
- 4 = Berging
- 5 = Terras
- 6 = Balkon

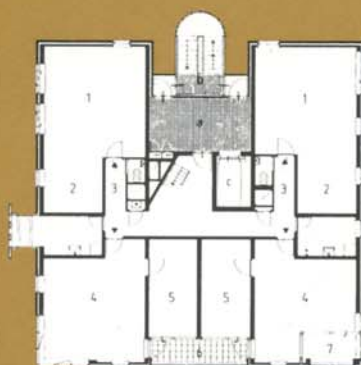
Hoektoren

De dakbeëindiging, de plaats van de entree op de hoek én de glazen puien die top en entree verbinden, maken deze toren tot een echte hoektoren.

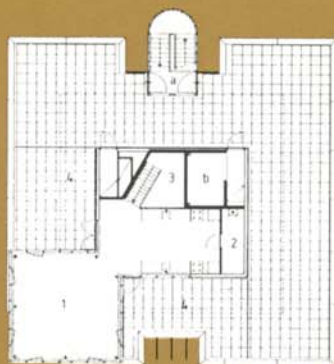
Verdieping 1

- 1 = Woonkamer
- 2 = Slaapkamer
- 3 = Slaap/eetkamer
- 4 = Hal
- 5 = Berging
- 6 = Loggia
- 7 = Vide
- 8 = Terras

Verdieping 6

- 1 = Wonen
- 2 = Slapen
- 3 = Hal
- 4 = Woonkamer
- 5 = Slaapkamer
- 6 = Terras
- 7 = Loggia

Verdieping 7

- 1 = Woonkamer
- 2 = Berging
- 3 = Vide
- 4 = Terras

Jeremy Bailey (Engeland)

'Deze toren is een echte hoekoplossing in een blok', aldus Hans van Beek, 'de hoek zelf is zeer manifest benadrukt. Daarnaast is voor de toren een verfijnde manier van detailleren toegepast, waarbij als het ware een raster over de gevels is gelegd dat de individuele woningen weer samenvoegt. Voor dit raster is eenvoudig een andere steen toegepast'. Aanleiding voor dit raster was de toevoeging van extra volume bij de dwarsaansluiting met de laagbouw. Dit volume vermindert naar boven toe, waardoor een trapsgewijze afbouw ontstond. Dit had ook in de plattegronden consequenties: de woningen aan deze zijde hebben een verschillend aantal slaapkamers en een groot balkon. Een 'grapje' in deze gevel vormen de uitbouwen ter plaatse van de badkamers, waarin het ligbad is geplaatst. Vanuit het bad kunnen de bewoners via ramen langs de gevel kijken. Op-

vallend in de achtergevel is dat het aanvankelijk vierkante trappenhuis binnen de toren, op de hoger gelegen verdiepingen (die niet meer aansluiten op de laagbouw) overgaat in een deels buiten de toren gelegen half-rond glazen trappenhuis. In de Engelse toren zijn 15 huurwoningen ondergebracht: 2 vierkamerwoningen, 11 driekamerwoningen (waarvan 3 maisonnettewoningen) en 2 tweekamerwoningen. Op de bovenste twee verdiepingen is een indeling voor een woongroep gemaakt, met 4 eenheden (2 met een aparte slaapkamer en 2 met een gecombineerde woon-/slaapkamer). Deze wooneenheden hebben bovendien een gezamenlijke glazen woonkamer en grote keuken op de zevende verdieping met een enorm dakterras.

Woongroep

Op de zesde verdieping liggen vier wooneenheden voor een woongroep, met onder andere een gemeenschappelijke woonkamer en riant terras op de hoogste verdieping.

Bouwgegevens

Opdrachtgever: Woningcorporatie Lieve de Key, Amsterdam (zowel koop als huurwoningen)

Ontwerp: Atelier PRO, Den Haag, in samenwerking met zes buitenlandse architecten

Project-architect: Hans van Beek AvB/ BNA, in samenwerking met Ir. Wolter Nuis

Adviezen:

- constructie: Goudstikker de Vries, Zoetermeer

- installaties: Bemar, Haelen

- uitvoering: Bouwbedrijf M.J. de Nijs en Zn. BV, Warmenhuizen

Start bouw: juni 1990

Oplevering: mei 1992

Totale stichtingkosten:

f 53.300.000,-

Totale nieuwbouw: 226 sociale huurwoningen en 112 koopwoningen

Huurprijzen: van f 337,- tot f 591,- per maand

Koopwoningen:

- premie-A-woningen: van f 130.000,- tot f 142.000,-

- VSEB-woningen: van f 147.000,- tot f 172.000,-

- vrije sector woningen: van f 230.000,- tot f 290.000,-

detaillering doorgesproken, omdat deze zo specifiek was'.

Financiële haalbaarheid

Eén van de uitgangspunten was ook, dat in het totale plan een combinatie van woningwet- en koopwoningen gerealiseerd moest worden. In de twee vrijstaande torens waren oorspronkelijk de VSEB-woningen gepland met 2 woningen per woonlaag en in de vier overige torens de premie A- en woningwetwoningen met 2,5 woningen per woonlaag. Dit is niet helemaal gelukt: een beperkt aantal woningen zijn 'doorgeschoven' naar een duurdere categorie (van VSEB naar vrije sector; van premie A naar VSEB).

Om niet alle woningen in prijsklasse te laten stijgen, werden sommige plannen echter tamelijk ingrijpend gewijzigd. Zo zijn bij voorbeeld de 'tussen' verdiepingen van de Japanse toren nu met drie - in plaats van twee - woningen ingevuld. Waarbij wél de mogelijkheid bestaat (door een speciale scheidingswand) in de toekomst de twee kleinere woningen samen te voegen. Een soortgelijke 'truc' - zoals Hans van Beek zelf aangeeft - is uitgehaald met de toren van de Deense architect. Daar werden de grote woningen van twee per woonlaag gesplitst in vier kleinere en werd bovendien een extra woonlaag toegevoegd. 'Maar de kwaliteit wordt in deze woningen niet bepaald door het aantal vierkante meters, maar meer door de wijze waarop die vierkante meters zijn vormgegeven', is de mening van Van Beek.

Het is echter niet altijd even duidelijk hoe bepaalde kostenposten 'verrekend' dienen te worden. Een toelichting: de twee torens met huurwoningen zijn zelfs zeer nadrukkelijk geïntegreerd met de laagbouw woningen, in die zin dat deze laagbouw is voorzien van een extra - vijfde - woonlaag, die via galerijen aansluit op de liften in de torens. Dit betekende een grotere economische haalbaarheid van het totale plan (méér woningen), maar bovendien dat deze bovenste woningen ook geschikt zijn voor bewoning door ouderen (grotere markt).

Zes torens én ... PRO

Het plan op het terrein van de Oranje Nassaukade kreeg met name veel aandacht door de torens van de zes buitenlandse architecten. Niet helemaal terecht, want er is méér: behalve dat Hans van Beek zeer nauw betrokken was bij de uitwerking van die torens, ontwierp hij zelf - in samenwerking met Wolter Nuis - alle 'laagbouw' woningen. Die woningen zijn gesitueerd in drie verschillende blokken. Bij de blokken die 'aansluiten' op een of meer torens speelt een andere problematiek dan bij het zelfstandige

boogblok: 'De delen tussen de torens zijn drie lagen hoog, de achterliggende en dwarse blokken zijn vijf lagen hoog. Daardoor blijft voor de bewoners van de hoogste woningen het contact open. De blokken moeten bovendien de torens neutraliseren', aldus Van Beek. 'Alle woningplattegronden zijn specifiek voor de situatie ontworpen, rekening houdend met zon en uitzicht. Zo ligt het boogblok perfect op de zon aan het openbare gebied, met grote balkons, hangend in een raster, dat als bindend element voor eenheid zorgt. In alle woningen zegt de gevel iets over de structuur binnen, waarbij de bewoners in principe wél de mogelijkheid hebben ruimten onderling te wisselen'.

In de blokken komen verschillende ontsluitingsprincipes voor. Er zijn trappehuizen, die per twee stramienen twee woningen ontsluiten (twee- en driekamerwoningen in het boogblok), maar ook portieken met twee woningen in drie stramienen (meanderwoningen tot de vierde laag in het carréblok, met daarboven maisonnettes). In die meanderwoningen is het mogelijk woon- en slaapkamer om te wisselen: wonen aan de straat of wonen op de zon aan het binnengebied.

Boogblok

De woningen in het boogblok - ontworpen door Atelier PRO zelf - hebben relatief grote balkons. Het raster dient als bindend element, dat zorgt voor eenheid in de gevel.

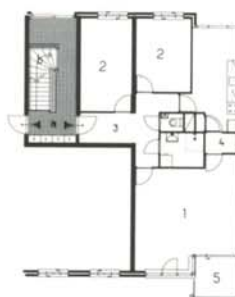
Woningtypen

Tot de vierde laag bevat het boogblok twee- en driekamerwoningen, ontsloten via een portiek; daarboven liggen maisonnettes.

Carré-blok

De 'carréwoningen' bevinden zich tussen en achter drie torens. De woningen op de hoogste - vijfde - verdieping zijn bereikbaar via de lift in de aansluitende toren. Op de achtergrond het kazernegebouw.

Carré achterzijde

Tussen de torens

Verschil

De woningen tussen de torens hebben hun woonkamers aan het water; bij de andere woningen van het carré kunnen de bewoners kiezen voor wonen aan de straat of met uitzicht op het besloten binnenterrein.